Palomäen
kivikautinen asuinpaikka
Urjalassa.

v. 1913 tutki Sakari Pälsi.

Kun ~~t~~ kirkkonummelainen muinaisesineiden keräilijä G. Karlsson viime huhtikuussa toi Historialliseen museoon Urjalasta löydettyjä kivikautisia esineitä, voitiin löydön laadusta päättää, että (oli keksitty) ~~ennen~~ tuntematon kivikautinen asuinpaikka. ~~oli~~ Muinaistieteellisen toimikunnan vahvistaman keräystyösuunnitelman mukaan joutui mainittu löytöpaikka kirjoittajan tutkittavaksi, ja suoritettiin paikalla kaivauksia 4–11 p:vinä kesäkuuta.

Asuinpaikka sijaitsee n. 1/2 km Urjalan asemalta länteen, hiekkaraiteen (Kvt 00 ja 00) N-puolella. Täällä on valtion alueella ratavartija E. Valosella pieni perunamaa, mistä Valonen oli kerännyt edellämainitut saviastianpalaset jo useita vuosia takaperin.¹)

---

1) Lukiessaan "Karjalan kirjasta" tu: esihistoriaa käsittelevää A. Hackmanin artikkelia oli Valonen hakenut saviastianpalasensa esiin, verrannut niitä kirjan kuviin ja päätellyt löytönsä kivikautisiksi:

Tehdyt löydöt ja kirjoittajan alustavat koekaivaukset osoittivat, että asuinpaikan keskus sattui mainitun perunamaan NW-osaan jatkuen tästä jonkun verran Palomäen rinnettä länteen Wanhanjärven rantaa kohti; mutta selvästi loppuen (etelässä) jo keskivaiheille perunamaata. Näyttää (siis) varmalta, ettei asuinpaikkaa olla hävitetty rautatien hiekkakuopan kautta, mikä kaarsi perunamaan S- ja SE-laitaa myöten. Sikäli kuin mainitun hiekkakuopan eteläisissä reunoissa tehdyt ~~tarkat~~ ~~yksityiskohtaiset~~ tarkastelut osoittivat, ei myöskään liene syytä epäillä, että perunamaan S-puolella olevan Kukkusamäen N-rinteeltä hiekan mukana oli ~~asuinpp.~~ asuinpaikkaa poisviety. P (jätk. siv 4a)

Ensimäisenä tutkimuspäivänä saavutettujen havaintojen johdosta valittiin Kaivauskohdaksi Valosen perunamaan NW-kulma, missä kulttuurimaa koekuopissa

Sivu 4a

♀ Mainittu perunamaa sijaitsee
aseman alueen N-puolella
Hakdin kylään kohti SE-
NW-suunnassa kulkevan
Palomäen-Pakanamäen
harjun eteläisellä juurella ~~[illegible]~~
~~teeltä~~ 80 m. Wanhan:
järven rannasta, ~~mistä~~
~~maa kohoo~~ minkä
suoperäinen vesijättö-
pistäytyy kapeana lah: ♀ (Kot 00 ja 00)
dekkeena n. 30 m pää:
hän perunamaan NW-aidan:
kulmasta.♀ Mainitusta vesi:
jätöstä kohoo maa jyrkän:
laisesti mainittuun perunamaan kulmaan

minkä sijaitsee n. 6 m
vesijätön rajaa ylempänä
sekä 6.80 m Wanhan:
järven pinnan yläpuolella.
Punnitus Urjalan asemalle
osoitti asuinpaikan sijaitse:
van 3.54 m ylempänä
~~kuin~~ kirkonselkää asema:
rakennuksen edustalla
sekä 109.04 m ylempänä
merenpintaa (Urjalan asema
105,5 m/y. mp.).

oli osoittautunut väkevimmäksi ja vahvimmaksi. Mainitusta pellon kulmasta tutkittiin ensimmäisessä kaivaumankeessa ~~yhde 9 m~~ 9 x 6 m laajuinen alue (linjat I–VI, ktr. löydöskarttaa kv. 00). Peltomultaa oli ruuduilla I–IV: 3–9 15–20 sm, ruuduilla 1–2 sekä kaivauksen N-laidalla tarpeen mukaan avatuilla a-ruuduilla oli turpeen ja ruokamullan vahvuus 5–9 sm, ~~samoin sekä~~ V linja perunamaan W-laidassa oli aivan ~~kog~~ ohuen 5–8 sm:n vahvuisen ruokamullan peittämä;

VI:n linjan täytti suurimmaltaan osaltaan pellon reunaoja. Kaivauksen läntinen osa tutkittiin kahdessa aukeessa, ensimmäiseen kuuluen ~~Kuitenkin siten että~~ ruudut VII, VIII, IX: a-9 ja toiseen X-XII: 1-9 sekä XIII, XIV: 1-6. Linjoilla VII ja VIII oli vielä pellolta muokattua mutta viljelyksestä poisjätettyä maata, minkä pintaosa n. 10 sm vahvuudelta oli rikottua ja käännettyä. Linjasta IX alkaen siirtyi kaivaus eheäpintaiselle metsämaalle, minkä pinnassa oli turvetta ja ruokamultaa keskimäärin 5 sm:n vahvuudelta.

Kulttuurimaa osottautui kaivausalueella laadultaan verrattain ~~yhden~~ tasaiseksi: Ruokamullan alta esilletullut maa oli ~~ko~~ hienonlaista hiekkaa, minkä pintaosassa oli jonkun verran savea, ~~ja~~ syvemmällä se muuttui karkeammaksi soraksi.

Kivikautisi~~et~~sta asuinjätte~~et~~istä oli~~vat~~ ~~värjänneet~~ kulttuurimaa~~n~~ saanut ~~ja~~ harmahtavan sulkilaan ruskeankin yleisvärin, mikä paikotellen, ~~kuomatta~~ ~~vanjoien~~ kiinteiden asutusjätteiden lähistöllä vaihtel- punaisen ruskeasta nokimustaan aina ~~se~~ ~~Kuoltt~~ ~~mustaan~~ (kulttuurimaan) sisältämän‡ palomaan ‡ ja noen keskinäisen suhteen mukaan. Palomaa esiinty- ~~täällä~~, kuten kivikautisissa kulttuurimaassa yleensä, (etupäässä) kulttuurimaan pinnassa. Kulttuuri-

maan vahvuus 1)
oli linjoilla I–VI keskimäärin 45–55 sm, ~~vill~~ kaivauksen N-laidalla ruuduilla a ja 1 aleni se ~~kulttuurimaan vahvuus~~ 35 sm:iin, ja V:n linjan ruutujen 3–7 kiinteiden asuntajätteiden kohdalla merkittiin kulttuurimaan vahvuudeksi aina 60–75 sm. Linjoilla VII ja VIII oheni kulttuurimaa 30–40 sm vahvuiseksi, mutta näytti IX:ltä alkaen kaivauksen SW-kulmaa kohden alkavan vahvistua;

---

1) mitattuna ruokamullan alarajasta; ~~kuten~~ samoin aina tässä kertomuksessa.

linjoja X – XIV ei kaivettu kulttuurimaan pohjaan asti. ~~Kaivausalueella~~ Kulttuurimaan pohjan alla esiintyi koko kaivausalueella tiheä kivikkö, mi~~ss~~kä sisälsi pyöristyneitä vierinkiviä ~~suunnilleen~~ yhdenä kerroksena, ~~ja näiden~~ (~~Ktr.~~ Kv valok. 00.) ~~kivien~~ suuruudeltaan ~~vaihtelevi~~ nyrkin kokoisista lähes miehen nostettaviin. ~~ja~~ Tämä ~~kivi~~ erittäin ~~säännöllinen~~ kivikko osottautui samallaiseksi ~~yt~~ luonnon muodostumaksi, ~~joiden~~

Samallaisia luonnonmuodostamia kivikerroksia havaittiin runsaasti rautatien hiekkakuopan ~~seinä~~ reuna leikkauksissa läheisen Kukkuramäen laidassa.

~~[illegible]~~

Suurin osa kaivauksen kiinteitä asutusjätteitä tuli esille kulttuurimaan pintaosassa. I–V:llä linjoilla paljastui kautta alueen ulottuva, harva ja epäsäännöllinen kiveys, minkä ylimmät kivet olivat 5–10 sm kulttuurimaan pinnan alapuolella. Kivet olivat enimmäkseen ~~vajaan~~ nyrkinkokoisia mukulakiviä, ja olivat liijain 5-päänä- ylimalkaan (hauraiksi) palaneita. ~~ja~~ Kivien välinen kulttuurimaa oli verrattain tasaista ja ~~ilman että~~ ~~yleensä~~ siinä (voitiin) havaita (vain muutamia huomattavia) noki- tai palomaapesäkkeitä. Ruudulla I:4 tuli pieneltä pyöreältä alalta esille joukko isohkoja hiiliä. Ruuduilla ~~#~~ IV, V: 8,9 erottautui selvärajainen, punertavanruskea palomaatäplä. I:9 nellä ruudulla esiintyi hiiliä ja nokea, mikä alue jätettiin syvemmälle kaivamatta, koska paraikaa ~~tapahtu~~ tapahtuva perunankylvö esti kaivauksen levittämisen S-suuntaan.

Syvemmälle kaivettaessa kehittyi mainittu harva pintakiveys ~~[illegible]~~ muutamiin ~~kolmeen~~ kohtiin kaivausaluetta. ~~Ruuduilla III, IV: 3 ja V: 3,4 jatkui harvaa kiveystä~~ Ruuduilla IV, V: 8,9 jatkui ylempänä 7-10 sm:n syvyydessä alkanut palanut kiveys

13-15 sm paksuisena ~~alemmas~~ muodostaen ~~alempana~~ (syvemmällä) ~~tästä~~ suorakulmaisesti ~~tai~~ Kääntyvän ~~taittuvan~~ vinottain tiheän kiveyksen (Kv 00), mikä seurasi kiveyksen yläpinnasta alkanutta palomaa-aluetta. Ruudulla V:6 kulttuurimaan pinnassa esiintulleet palaneet kivet osottautuivat kuuluviksi laajempaan (Kv 00) kiveykseen, mikä 20 sm kulttuurimaan pinnan alapuolella muodosti harvahkon, pitkäkäisen, ruudut V:5,6

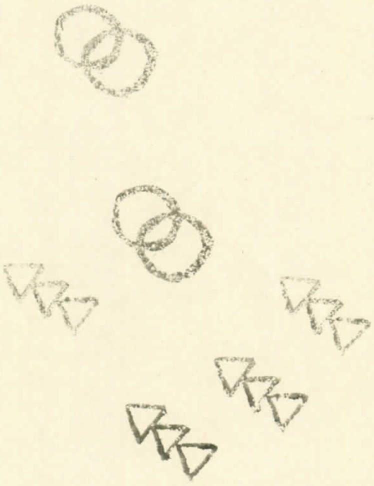

täyttävän kiveyksen, ja mikä seurani selvärajaista, N-päässään VI:lle linjalle kääntyvää noki- ja palomaa-aluetta. Paitsi mainittuja suurempia asutusjätteitä tuli kaivausalueen S-osasta esille kaksi pientä pyöreätä noki- ja palomaa-täplää, joissa oli hawakseen palaneita kiviä, sekä ~~yksi~~ soikea, aivan heikosti nokentunut täplä. Kaikki viimeksimainitut asutusjätteet tulivat esille 20–24 sm kulttuurimaan pinnan alapuolella. Edellämainittujen N-puolella, ruudulla IV, V: 3, 4 (Kv 00) esiintyi n. 40 sm kulttuurimaan pinnan alapuolella soikea alue heikosti nokista maata minkä W-laidassa oli vähän tummempi nokitäplä. Nokimaa heikkeni alaspäin ~~keskitt~~ keskittyen kulttuurimaan pohjalla ~~n~~ pyöreäksi kuopanteeksi, minkä pohja ulottui 74 sm kulttuurimaan pinnan alapuolelle sekä 10-15 sm lähimmän ympäristön (V:5 ja V:3) kulttuurimaan pohjan alapuolelle.

Linjain I–VI muodostaman kaivausalueen N-päässä kaivettiin esille kaksi kiinteätä asuntojätettä, jotka ~~ft edellisiin verrattuina~~ kokoonsa ja säilymistilaansa nähden ovat edellämainittuja (huomattavampia) ~~paljon tärkeämpiä~~. Toisen näistä muodosti ruuduilla I–III: a–e esilletullut 2,5 × 3 m laaja kiveys (Kot 00 ja 00), minkä keskiosa oli laskettu pienillä mukulakivillä ja ~~Kun~~ ~~kiveyksen~~ reunaan ~~ttt~~ asetettu kehään isoja, mukennostettavia ja suurempiakin kiviä. Kiveys tuli esille kulttuurimaan pinnassa, ja useat sen isoista reunakivistä pistäytyvät ~~jo alkaen~~ muutamia sm. ja ruokamultaan. Isot reunakivet olivat enimmäkseen kivikandella liikateltyjä kuten niiden alta löydetyt ~~asutusjätteet~~, ~~tavallisesti~~ ~~pienet~~ luunpalaset osoittavat; vain kivet I ja VI olivat likaantumattomassa pohjasorassa, ~~ja niinmuodoin luontaisilla asemillaan.~~ Keskustassa oleva pitkäkiveys oli suunnilleen isojen reunakivien pohjan tasalla (Kts. valok. 002 ~~kuvia~~) sekä samaten likaisessa maassa. Kiveyksen keskellä havaittiin pyöreä 25 x 30 sm laajuinen nokitäplä, mikä esiintyi isojen reunakivien pohjan ja pitkäkiveyksen tasalla, sekä jatkui kymmenkunta sm alaspäin häipyen likaiseen maahan ilman jyrkkää rajaa. Mainitun kivikehyksen S-puolella, ruudulla II:3 muodosti likaantunut maa 40x50 sm laajuisen kuopan, minkä pyöreä pohja ulottui kulttuurimaan pinnan alle 79 sm ~~syvyyteen~~ ja ~~m. 20-3~~ 25 sm läheisimmän kulttuurimaan pohjaa alemmaksi. Viereisellä ruudulla III:3 esiintyi A 15 sm syvyydeltä alkaen karkeata miltei puhdasta soraa, laadultaan samallaista kuin kaivauksen pohjasora, ja nähtävästi edellämainitusta kuopasta tähän luotua.

Mainitun kiviladelman keskeltä ja sen SW-reunalta tai irrallisia esinelöytöjä kaivauksen muihin osiin verraten hyvin runsaasti. Kiukahan sisältä löytyi pieni reikäkivi, pienehkö hijoin (kolmena kappaleena, joihin liittyvät ruudulta III:2 löydetyt kappaleet), pikkutaltta, kvartsinen sulka, jokunen kvartsi- ja vuorilajinsirpale sekä joukko saviastianpalasia, viimeksimainitut etupäässä eteläisten isojen kehäkivien I ja II raoista ja reunoilta. Kivikehän ulkopuolelta korjattiin talteen 7 kvartsintosukaa, 3 # reunasta teräväksi iskettyä kvartsinsirpaletta, joitakuita kvartsinsirpaleita, ohut hiojin ja ~~1 pieni~~ taltta tai pieni kirves sekä saviastianpalasia. Taltta löytyi ruudun II:3 kuopan kohdalta, ~~mutta tarkka~~ 35 sm kulttuuri-

maan pinnan ala-
puolelta ja 44 sm
kuopan pohjan
yläpuolelta; vaikka
taltta tuli siis
huomattavasti syvemmästä
~~[illegible]~~
(kuin kaivauksen muut löydöt)
ei ole mahdollista
~~varmuu~~ varmasti
päättää, onko se
alkuaan ~~joutunut~~ ollut
maini~~ttuun~~ tussa kuop-
~~paan~~ assa, koska kuo-
pan reunat voi-
tiin erottaa vasta
kulttuurimaan poh-
jalla, n. 20 sm
taltan alapuolella.

Toinen kaivauk-
sen huomattavam-
mista kiinteistä
asutusjätteistä
tuli esiin ryhm-

dalla V:l. Kun tällä kohdalla 10–15 syvyydessä esilletullut harva kiveys oli purettu ja kulttuurimaata edelleen kuorittu syvemmälle, esiintyi 25 sm:n syvyydessä tummaa nokimaata ja tiheään laisesti ladottuja (isohkoja) kiviä. Kivet muodostivat soikean, 80 x 65 sm laajan ~~tuo~~ kiveyksen, (Kot 00 ja 00) minkä raot täytti eittään musta nokimaa. Nokimaan raja erottui ~~eittään~~ selvästi (ympäröivää) ruskeanharmaata kulttuurimaata vastaan, ja kun kiveyksen laidoilta terävällä lapionreunalla leikattiin vaakasuorasti ohuita maaviipaleita havaittiin, että täten puhdistetulla pinnalla nokimaan raja kävi kiveyksen NW-laidalla miltei suoraviivaisena (kts asemapiirroksia ko oo 1)). Kun kiveyksen

---

1) Nokiraja ei näy valokuvissa, koska musta nokimaa ja sitä ympäröivä tummanruskea kulttuurimaa vaikuttavat yhtä voimakkaasti levyyn.

---

päällimmäiset kivet oli poistettu, jatkettiin muinaisjäännöksen tutkimista yllämainitulla ~~sa~~ tavalla lapionreunalla vaakasuorasti maata leikaten. Tällöin havaittiin, että nokimaa jatkui alaspäin, ja että mainittu NW-sivun nokimaaraja ~~jatkui~~ pysyi samalla kohdalla ja yhtä suorana kuin ylempänä 5 sm vahvuudelta.

Nokimaa loppui kivien alareunan tasalla ~~18 sm~~ ~~20~~ 45 sm kulttuurimaan pinnan alapuolella ja 20 sm nokimaan yläpinnasta. (Heti:) Kiveyksen alta tuli puhdas pohjasora, mihin noki oli aivan vähäisen tunkeutunut. Kiveyksestä ei tullut mitään irrallisia löytöjä, ei luunpalasia eikä myöskään hiilenkappaleita.

Toisessa kaivausalueessa linjoilla VII – IX paljastui ~~at~~ pari kiinteätä asutusjätettä. Ruuduilla VII, VIII: 7-9 havaittiin heti kulttuurimaan pinnassa soikea alue (kv 00) tummaa maata, minkä keskellä oli pyöreä, täplä palomaata sekä toisella laidalla pienehkö nokipilkku (piirroksessa ~~pst~~ pisteillä osotettu), sekä ~~tämän~~ samalla laidalla kaksi isohkoa kiveä. Syvemmällä laajeni punertava palomaa etenkin N-suuntaan sekä ulottui 65 sm kulttuurimaan pinnan alapuolelle muodostaen liikuttamattomaan pohjasoraan loivan kuopanteen. Palomaasta tuli pinnasta alkaen saviastiain palasia verrattain runsaasti, (siellä täällä) kuopasta ~~yleensä~~ sekä tiilenpalasia ja jokunen kvartsinsirpale. Asutusjätteen lähimmästä ympäristöstä korjattiin useita saviastianpalasia.

Vähän pohjoisempana pajastonruuduilla VII: 5, 6 toinen kiinteä asutusjäte (kotoo ja oo), minkä muodosti pitkäkäs kasa karkeata soraa ulottuen kulttuurimaan läpi *

~~Sorakasan ja minkä reunoilla (oli) kulttuurimaan yläosassa ti kiviladelmia ja nokimaata.~~

Kulttuurimaan pinnassa oli sorakasan W-laidalla osaksi palanut ~~piittä~~ kapea kiveys ja kivien raoissa heikonlaista nokimaata kahdessa kohdassa. Syvemmällä loppui nokimaa, mutta ~~pun~~ punertavaa palomaata jatkui sorakasan SW-laidassa aina 69 sm syvyyteen ~~ja~~ muodostaen kulttuurimaan pohjan tasalla parinkymmenen sm:n laajuisen kuopan, mikä pohja pintäytyi 30 sm x) lähimmän ympäristön

194
125
69

kulttuurimaan pohjan alapuolelle.

~~Tämän~~ Sora oli hyvin karkeata ja miltei puhdasta. ~~[illegible] [illegible] otaksuttava, että sora on luota~~ Ei liene otaksuttava, että sora olisi luotu tähän ennentyjen VII, VIII: 7-9 kuopanteesta, koska tämän, kulttuurimaan pohjan alle ulottuva osa on aivan vähäinen. Sorakasan laidoilla esiintyvät tulenpidon jäljet osoittavat sitäpaitsi, että käsilläoleva asuntojäte ~~ät~~ on vaintuiserti-

32.

rakennetta jotakin määrättyä tarkotusta varten. Ruudulla VII: 4 ~~aivan~~ tuli aivan kulttuurimaan pinnassa esille muutamia palaneita (kv oa) kiviä ja näiden keskellä ohuelti heikkoa nokimaata.

~~IX Tämän laitelman asema edellämainitun soraharjan nähden~~ ~~Asematansa nähden~~ Asemaansa nähden näyttää tämä asuntojäte kuuluvan edellämainitun sorakasan yhteyteen. Mainittujen ruuduilla VII: 4–6 esi[illegible]den asutusjätteiden lähistö oli irrallisista löydöistä köyhä; kappale hietakivistä hiointa, hiottu vuorilajinsirpale ja pari kvartsinsirpaletta saatiin talteen näiltä seuduilta.

~~Toinen kaivausala:~~

~~keen N-osassa tuli kulttuurimaan pinnassa ~~ainoastaan~~ esille muutamia hajallisia luonnonkiviä sekä näiden reunassa pyöreähkö heikko nokitäplä.~~

~~Tämän~~

Kuten mainittu, jäi kolmas kaivausaukee, linjat X–XIV, kaivamatta loppuun. Tällä alalla tuli kulttuurimaan pintaosassa esille ~~huomaanti~~ pari kiinteätä asutusjätettä. Ruudalla X:1 paljastui n. 10 sm kulttuurimaan pinnan alapuolella pyöreähkö kiviladelma (Ko 00), minkä E-osassa esiintyi nokimaata ja W-osassa ruskeata palomaata. Kiveys jätettiin koskematta paikoilleen.

Ruudulla XIV:1 tuli esille heti kulttuurimaan pinnassa nokitäplä, ja tämän reunoissa neljässä kohdassa isot kivet. (ko 00) Mainitut kulmakivet, joista pohjoisin pistäytyi turpeesta esille, olivat osaksi palaneita, itäinen ~~itäisin~~ ~~kokot~~ kokonaan, ~~poh~~ eteläinen hyvin heikosti ja läntinen sekä pohjoinen lähes puolivälin asti, suunnilleen nokimaan rajaa myöten. Kulmakiven keskellä nokimaassa tuntui vähän syvemmällä olevan pienempiä, ehkä rikkipalaneita kiviä.

Tämän kiveyksen SE-puolella ruuduilla XIV:2 ja XII:1 esiintyi kulttuurimaan pinnassa kaksi pientä nokitäplää (kv oo), jotka joitakuita sm:jä syvemmällä keskittyivät jyrkkärajaisiksi, läpimitaltaan 10 sm laajuisiksi (pyöreiksi) reijiksi ja jatkuivat sellaisina syvemmälle kulttuurimaan sisää-

Linjain X – XIV eteläisessä osassa esiintyi kulttuurimaan pintaosassa (n. 10-12 sm & turp. pinnan alap.) harvakseltaan isohkoja luonnonkiviä. Näiden raoissa havaittiin ruutujen XI:3 ja 4 rajalla vähäisellä alalla nokimaata.

Mainitun kolmannen kaivausaukeen irralliset löydöt korjattiin viimeksimainittujen kivien seuduilta. Täältä löytyi ruudulta XII:2 pieni isketty taltanteelmä sekä tämän lähellä ~~k~~ luontainen kvartsikappale, mitä nähtävästi on käytetty iskukivenä, ruuduilta XI, XII:3 tuli kvartsinen suka, ruudulta XI:5 luunaskalin kappale, lisäksi kerättiin isojen kivien seuduilta erittäin runsaasti palaneita luunpalasia sekä kvartsinsirpaleita. Saviastianpalasia tuli ~~ei~~ ruuduilta XI – XIV ~~tavattu ensinkään.~~ kaikkiaan vain kolme, joista yksi (ruudulta XI:5) oli pienenlaisen koristelemattoman kupin reunasta.

Kaivauksen kiinteistä asutusjätteistä ovat useat ~~siksi~~ sellaisena säilymistilassa ettei niiden alkuperäisestä muodosta voida saada täyttä selvyyttä. Tulensijoina on pidettävä useimpia ~~raja selviä~~ niistä nokimaatäplistä, joiden ~~na~~ noki keskittyy selvien rajojen sisään 90-30 cm läpimittaiselle alalle, ja joissa (usein) esiintyy hauraiksi palaneita ja nokisia kiviä sekä punertavaa palomaata. ~~Huomattavat näistä~~ ~~Huomattavia~~ Kaivauksen tulensijoista ovat huomattavimpia suorakaiteenmuotoiset liedet, joita tuli esille kolme. ~~Kaksi näistä, numeroilla VII:4 ja XIV:1 paljastetut (Kvt 00,00) ovat lohkoilla nurkkakivillä varustettuja, joiden joita on palanut vain sisäpuoliset reunat. Kolmas suorakaiteenmuotoinen~~

41.

Näistä oli ruudun V:1 (kot 00 ja 00) liesi erittäin hyvin säilynyt, ja ~~voida~~ sen tutkimisessa teh~~tyjen~~dyistä havainnoista voidaan tehdä johtopäätöksiä myöskin liesien yhteydessä olleiden puurakennelmien laadusta. ~~Lie~~ Liesien luoteisen sivun suora ja jyrkkä nokiraja on vaikeasti selitettävissä, ellei otaksuta kiveystä ympäröineen puukehyksen, mikä on säilyttänyt liesien nokirajan selvänä. Vertauskohtia tällaisista liesiä ympäröivistä puukehyksistä tajoovat inarinlappalaisten liedenpielukset, jotka ovat jmallisia 15-20 sm vahvoja puita, ~~jotka~~ jä sulkevat suorakaiteenmuotoisen 65-100 sm laajuisen kehän sisään lieden sekä ~~usea~~ tavallisesti ulottuvat (Kv 00) kodan seinään asti.¹)

---

¹) Ilmari Itkonen: Kertomus inarinlappalaisten vanhemmista rakennusmuodoista, käsikirjoitus, Suomal. Kirjallisuuden seuran arkistossa.

On otaksuttava, että myöskin (useissa) muissa suorakaiteenmuotoisissa liesikiveyksissä on ollut ~~saa~~ ~~talle~~ tämän tapaiset kehäpuut, vaikkei ~~muualla~~ ole enää voita havaita kehänsijoja muualla kuin ~~Hyjälän~~ Palomäe~~n~~sä ~~asuinpaikalla~~. Suorakaiteen muotoisia kiviliesiä on tähän asti tullut esille Suomesta vain Kaukolan asuinpaikoilla tri Ailion kaivauksissa v. 1908 ja kirjoittajan kaivauksissa v. 1911 ja 1912 yhteensä ~~5 à~~ 6 à 7 kappaletta. ~~joten ne näyttävät siis~~ Suomen ulkopuolella ~~on~~ niitä on tavattu ainakin Ruotsissa kaksi.[1]

---

[1] Antikvarisk Tidskrift 17: 3 sv 99 kv 30. Knut Kjellmarkin kaivauksissa Järavallissa Limhamnissa; lieden suuruus täällä 60 × 40 sm, muodoltaan säännölliseen ja ~~hyt~~ hyvin säilynyt.

Palomäen kaksi muuta suorakaiteenmuotoista liettä eroo melkoisesti yllämainitusta täyskiveyksellä varustetusta tyypistä.

~~Edellisissä ei~~

Niiden neljä nurkkakiveä näyttäisivät paraiten alkuperäisiltä kattoarttianjaloilta, ellei kivien ~~niiden~~ väli (40-70 sm) olisi tähän tarkotukseen liian suuri. Kaukolan Riukjärven asuinpaikoilla on esiintynyt samanmallisia ja samankokoisia, vain nurkkakivillä varustettuja liesiä ainakin kaksi[1]

---

[1] Teräväisen Rantapellolla kirjoittajan kaivauksissa v. 1911.

Molempien muotojen esiintyminen samoilla asuinpaikoilla osoittanee nurkkakivilieden olevan täysikivetyn muunnoksen.

~~Samantapaisena muunnosmuotona~~ ~~x on nähtävästi pidettävä ahvenanmaalaisen syyjätteen asetetuilla laakakivillä reunustetta suorakaiteen muotoa~~

~~Myöskin ahvenanmaalaiset laakakivillä reunustetut suorakaiteen muotoiset liedet lienevät~~

Samallaisina muunnosmuotoina on mahdollisesti pidettävä muutamia ahvenanmaalaisia suorakaiteenmuotoisia liesiä, jotka ovat reunustettuja syrjälleen asetetuilla kivilaakoilla.¹)

~~Palomäen asuinpaikan muita kiinteitä asutusjätteitä~~

Palomäen kaivauksen muita kiinteitä asutusjätteitä on huomattavin kaivauksen NE-kulmassa esilletullut pyöreä kiveys.

---

1) Ailio: Wohnplatzfunde II s. 183.

47.

Tämä on nähtävästi pyöreän, kenties keilamaisen kodan pohja, minkä liedenkohta tuntuu ruudun II:1 pyöreänä nokitäplänä. ~~Isot~~ ~~kehäkivet~~ ~~lienevät~~ ~~ovat (otaksutta~~ Isojen kehäkivien tehtävänä lienee ollut kodan kehysriukujen ja katteen tukeminen ulkopuolelta, ~~kuten~~ samaan tapaan kuin paikotellen nykyään keittokotia var~~te~~ataan.[1) ~~kun~~ & juurikivillä: ~~Sam~~ Irralliset löydöt ~~ovat~~ esiintyvät huomattavan runsaina asutusjätteen

---

1) Seinäkiveykset ~~ovat~~ (näyttävät) olleen yleisiä Suomen kivikautisissa asunnoissa. Sellaisia mainitsee Ailio havaitun Pihtiputaalla ja Hankasalmella, Wohnplatzfunde II s. 136, 137, kvt. 58, 59 ja s. 18.

lähistöllä, mutta vähemmin oletetun kodan lattia-alalla kuin sen (ulkopuolella) päivänpuole~~lella~~lla nähtävästi (oven edustalla) ~~ovisuulla~~, Ruudun II:3 (kaivettu) kuoppa voi kuulua kodan yhteyteen, ja oli kenties paraiten käsitettävissä varastopaikkana¹).

---

1) Kaukolan Tiitunmäen asuinpaikalla on kirjoittaja kaivanut esille samallaisen ~~kaivetun~~ kuopan kahden asumuspohjan edustalla. Kaukolainen kuoppa oli ~~palamatta~~ (säännöttömien) ~~suilla~~ kivillä peitetty.

Muista kaivauksessa esilletulleista kiinteistä- asuntojätteistä on vaikeata esittää yksityiskohtaisempia arveluja, koska useat niistä ovat hajallemenneitä. Ruutujen V:5,6 ja VI:4,5 palanut kiveys, ~~minkä yläpinta~~ voinee ~~muodostaa~~ ruutujen VII: 4–6 sorakasan ja nurkkakivihiden kanssa muodostaa yhtenäisen (kv 00) asutusjätteen. Oliko tämä sitte nelinurkkaisen asunnonpohja lienneen ja sorapenkkeineen, ~~sitä~~ sitä on vaikea

päättää, varsinkin
kun VI:lla linjalla
kulkeva pellonoja
on hävittänyt
~~tämän~~ ~~ole~~ ~~yhtenäi:~~
~~sekin~~ ~~oletetun~~
~~a~~ asutusjätteen
keskustan.

Myöskin ruutujen
VII, VIII: 7-9 pitkäkäi:
~~sesta~~ nen palomaakuoppa
~~pasta~~ ~~a~~ ~~jäävät~~
(Ko 00) jää toistaiseksi
selvittämättä. Sen
sisältämä palomaa
ja luunpalaset
herättävät otaksu:
man paistinkuopasta,
jollaisiksi otaksuttavia
~~laitel~~ laitelmia
on useita tullut
esille Kaukolan

asuinpaikoilla.

Kaivauksesta korjatut irralliset löydöt edustavat kivikauden asuinpaikoilla tavalli~~ts~~sia esinemuotoja. Esinelöytö~~isiä~~jä tuli kaivauksesta:

talttoja	2	kpl
taltanteelmiä	5	"
pikkutalttoja	1	"
veitsiä	2	"
sukia kvartsista	17	"
reikäkiviä	1	"
reikäkiventeelmiä	1	"
iskukiviä vuorilajista	1	"
" kvartsista	3	"
hioimia	3	"
hioimenkappaleita	1	"
sirpaleita hiotuista esineistä	3	"
luuesineitä	2	"
iskentä: Sirpaleita vuorilajista ja kvartsista		
saviastianpalasia		
palaneita luunpalasia		
yhteensä	42	kpl

Löytötilastosta näkyy, että kvartsista iskettyjä (kv 00) sukia on ~~suhteellisen~~ muihin esineisiin nähden tavattoman paljon, ~~lähes~~ yli (lähes) puolet tunnettuina säilyneistä esineistä. ~~ja [illegible]~~

Palomäessä on kvartsi korvannut piin, jota viimeksimainittua aseainetta ei kaivauksesta löytynyt ainoatakaan sirpaletta. Kvartsisuat ovat muodoltaan latteahkoja, pyöreäteräisiä ja ~~kantaan~~ useasti lyhyellä, suippenevalla varrella l. ruodilla varustettuja.1)

---

1) Vrt skandinavilaisia ~~varr~~ varrellisia piisukia; Montelius: Sveriges forntid atlas nr 16 kot 70 a ja 70 b; ~~et~~ Müller: Stenalderen kv 148.

Ne eroovat muotoisesti itäsuomalaisten asuinpaikkain tavallisimmin pyöreistä ja ~~palt~~ paksuista, siistä. Raaka-aineena käytetty kvartsi on laadultaan hyvää; ~~[illegible]~~ joskus läpinäkyvää ~~[illegible]~~ vuorikristallia.

(Ko 00)

Reikäkivet, sekä valmiit että teelmät, ovat ohuita, aivan pieniä (80 x 70 x 20 mm), teelmän ~~te~~ reunassa näyttää olevan teräväksi hiomisen merkkejä, raaka-aine on kiilteistä gneissiä. Sikäli kuin rapautuneesta valmiista esineistä voi päättää, näyttää reikä (soikeahko) hakatulta.

Iskukivistä esiintyy
kaksi tyyppiä. ~~Toinen~~
Toista edustaa
~~(H. m.l. n:o 6355:40) on~~
liuske~~ista~~esta vuorilaji~~a~~sta
tehty ~~otettu~~ kiekonmuotoi-
nen pitkin reunoja
hakkaantunut iskukivi
(Kv 00, H. m.l. n:o 6355:40).*
~~toista tyyppiä tuli~~
~~kaivauksesta yksi eheä~~
~~ja kaksi kappaletta,~~
~~ja on se muodol-~~
~~taan lähemmäs pal-~~
~~lomainen~~ ~~Toista~~
~~tyyp~~~~pinä~~~~piä, mikä on~~
~~ja lähemmäs~~ ~~pallomai-~~
~~nen, aina kvartsista~~

Toista, pallomaista
kvartsityyppiä

tuli yksi eheä ja
(Kv 00)
iskukivi ja kaksi
kappaletta. Edellinen
kiekkomainen ~~ja reu-~~
~~noin~~ ~~iskukivityyppi~~ muoto
esiintyy ~~hyvin~~ tavalli-
sena Lounais-Suo-

men asuinpaikoilla 1)

Kun taas kvartsiinipallomainen näyttää itäsuomalaisilta tyypiltä. 2)

Palomäen kaivauksen hijoinkivet (kot 00 ja 00) ovat ~~aivan~~ pieniä, levymäisiä, edestakaisella hijomalla kulutettuja; kaksi niistä on kellertävää, hienonlaista hiekkakiveä, kolmas graniittia. Yhden nenät ovat pyöreiksi kuluneet.

---

1) ~~H. l. m~~ H. m. l. n:o 4275:59
6126:21

2) ~~Useita k~~ Kaukolan asuinpaikoilta n. 20 kpl.

nähtävästi kourutalttojen kourua sisäpuolelta hijottaessa.

~~Toinen~~

Molemmat luuesineet ~~ko~~ ovat aivan pieniä ja ~~kuten tavallista~~ vain särkyneitä osia. Toinen niistä on väällisen ongenkoukunkärki, lähinnä samaa muotoa kuin Kaukolan Riukjärveltä löytynyt.[1] Toinen luuesine on osa latteata naskalia. Kaivauksen ~~muut~~ muut luulöydöt ovat yleensä osia isoista luista ja kaikki palaneita. Niiden suhteen on huomattava, että kvartsisirpaleita tavallisenti esiintyy runsaanti luunpalasten yhteydessä (kts ~~Haa~~ löydöikarttaa kv ov nuudut V: 7-9 ja XI, XII: 2,3), sekä ~~että~~ molemmat luuesineet tulivat luunpalasten joukosta. On mahdollista, ~~että~~ palaneet luupalaset ~~löydöt~~ ovat ~~jätkiä~~ ~~tekniillisistä~~ ~~tekniillisiä~~ tekniikan jätteitä, ~~ja että~~ ~~luiden polttamisen~~

---

[1] S M Y:n Aikak. k. XXVI ~~ko 10~~ s. 197 kv. 10.

Kaivauksen taltat ja talttanteelmät jakautuvat ~~kaita~~ kahteen päätyyppiin. Näistä on toinen, mihin kuulu~~vat~~u ~~kaikki~~ viisi puolivalmii~~t~~sta ja yksi valmis (H.m.l. n:ot 6355: 16, 32, 34, 36, 47, 64) talttaa, teräväkylkinen ja suippo- tai (Kot 00,00 ja 00) leveäkantainen. ~~tekä~~ ~~olupaava~~ Valmis taltta (Ko 00) on erittäin hyvää tekoa, viistoteräinen ja vain päällimiten hiottu. ~~Sen kanta on ulkolappeen puolelta hiottu teräväkkisäisen, mikä tyyppimerkki yhdistää esineen~~

59.

Esine lähenee ~~suun-nesti~~ leveäkantaisia skandinavilaisia ~~1)~~ piikirveitä

sekä näiden muoila-pijäljennöksiä.[1] ~~Pala-mäen kiveen Kan-nassa on ulkolais-~~ ~~olevaa~~ ~~äkki-seen muotella hjottk-näinen~~

Palomäen taltassa on sen lisäksi hyvin selvänä muuan (yksityiskohtainen) ~~tyyppi~~merkki, mikä myöskin esiintyy yllämainituissa skandinavilaisissa ja suomalaisissa ~~tee~~ tyypeissä. Tämän muodostaa Kannassa oleva äkkinäinen hjontaokennus,

---

[1] Ailio: Wohnplatzfunde I s. 15 kv 4.
Müller: Stenalderen taulu III kv 53

mikä useimmiten
on ennen ulkolap-
peen puolella. Antellin
kokoelmien n.s. Kalma-
rilaisessa kokoelmassa
on yksi tällaisella
kantaterotuksella va-
~~(n:o 471 a)~~
rustettu puikkoves,
(kv 00)
mikä muutenkin
on
tyypiltään Palomäen
taa lähellä.
taltan ~~kaltainen~~.
samoja
Suomalaisia ~~samalla~~
viistokantaisia talttoja
on tullut Suomus-
järven asuinpaikoilta
(kot 00 ja 00)
ainakin kolme ~~(kv 00)~~
~~(H. m.l. n:ot 6165:3,13,~~
~~6493:1)~~ ja näyttää
siltä, että myöskin
Kaukolan suippo-
kantaisissa talttoissa
olisi mainitun kanta-
tyypin jälkiä ~~(H. m.l.~~
(kot 00 ja 00)

61.

~~n:ot 4915:10, 5096:172)~~

Toisesta tyyppistä tuli kaivauksessa esille vain muutamia sirpaleita. Näistä on yksi ~~(Ko-00)~~ lähtenyt jonkun kanttaaltaan hiotun taltan tai kiveen kyljestä- ja kärittää osan tasaista kylkeä- sekä ~~miltei~~ niukan kuperaa lapetta. Esineen poikkileikkaus on ollut suorakaidetta lähenevä päistä- katkaista soikio, ja on ase nähtävästi kuulunut ohut- tai paksukantaiseen tyyppiin.

G. Karlssonin museoon tuomissa keräilylöydöissä on toinen tasaisilla kyljillä ja hyvin kaarevalla teränsuulla varustetun ohuen taltan teräosan (Ko 00), mikä ~~täkinnä~~ muotonsa puolesta kuuluu n. s. pohjalaisiin talttoihin.1) Myöskin ~~t~~ ~~muutan~~ tamarsa kaivauksen teelmistä näyttää tarkoitetun pohjalaista talttaa (H. m. l. n:o 6355:32).

Viimeksimainittujen paksukantaisen tyyppiin kuuluvien (Palomäen) esineiden vuorilaji on ~~hyvin~~ selvästi kerrallista mustaa liusketta, ~~ja mua~~

---

1) Wohnplatzfunde I s. 26 ko 20.

63.

edempänä mainit~~tyjä~~ tut

Palomäen leveäkantaiset aseet ovat sensijaan piikautanutta ~~vuo~~ vuorilajia tai tiivistä liusketta, ~~täten~~ ~~joten molemmat tyypit myöskin raaka-aineen puolesta jakautuvat kahteen~~ ~~yhtenäiseen~~ ~~ryhmään.~~

Palomäen saviastialöydöt (kot. 00 ja 00) ovat verrattain harvalukuiset, ja kuuluvat vain muutamiin harvoihin astioihin. Koristeina esiintyy ~~yleensä~~ kampa-aiheita, ~~mitkä~~

osaksi samoja kuin Kiukaisten ryhmässä.1) Eräässä pienessä palasessa (ruudulta VIII:2) on latinaisen E-kirjaimen muotoisia koristeita, joita tähän asti tunnetaan (vain) Säräisniemen,2) Häyrynmäen ja Kaukolan asuinpaikoilta.♀

♀ Saviastialöydöt tulivat etupäässä kaivauksen E-osasta, linjoilta XI – XIV. Kayättän kaikkiaan vain kolme pientä palasta.

---

2) Wohnplatzfunde X Taulu 13, K. 14

1) Wohnplatzfunde I s 00 ja Taulu 00 Kr 00

Kaivauksen tuottama aineisto tuntuu riittämättömältä asuinpaikan aikamääräyksen tekemiseen. Leveäkantaisten talttain esiintymi~~sen~~stä myöhäisen kampakeramiikan seurassa on vaikeata tyydyttävästi selittää. Tähän asti tehtyjen löytöjen nojalla voidaan aivan ratkaisevastikin esittää olettamus, että mainitut leveä-kantaiset taltat kvartsi- ja luukulttuurin ohella edustavat aikaisempaa asutuskautta, kampakeramiikka ja pakea-kantaiset pohjalaitaltat myöhäisempää.

~~Palomäen oletettu aikaisempi asutus vastaisi Suomusjärven keramiikatonta kivikulttuuria~~

~~Suomusjärven~~

Tämä Palomäen (oletettu) varhaisempi asutus vastaisi (siis suunnilleen Suomusjärven ~~a varhaisia~~ keramiikatonta ~~ja~~ varhaisia ase tyyppejä mutta sisältävää asutusta.1)

---

1) Wohnplatzfunde II ss. 219–223.

~~II Palomäessä vasta: toimitettavien tehtävien suudessa kaivausten tehtävänä~~

Palomäessä vastaisuudessa tehtävissä kaivauksissa on ennen kaikkea otettava selville, jatkuuko linjain XI–XIV keramiikatonta aluetta länteen, tai esiintyykö mahdollisesti muulla taholla tämän luontoista laajempaa aluetta.

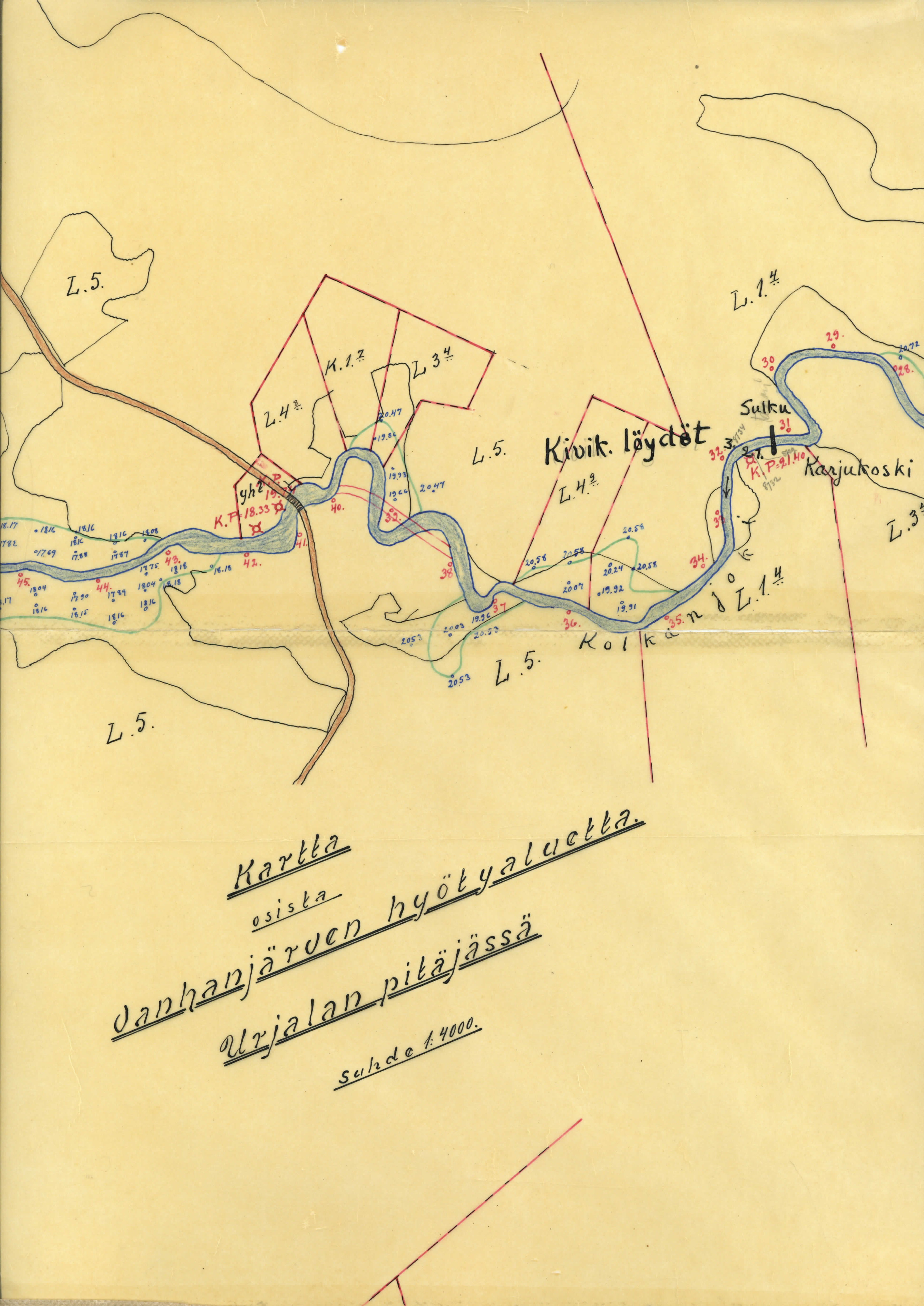

Kartta
osista
Vanhanjärven hyötyaluetta
Urjalan pitäjässä
suhde 1:4000.

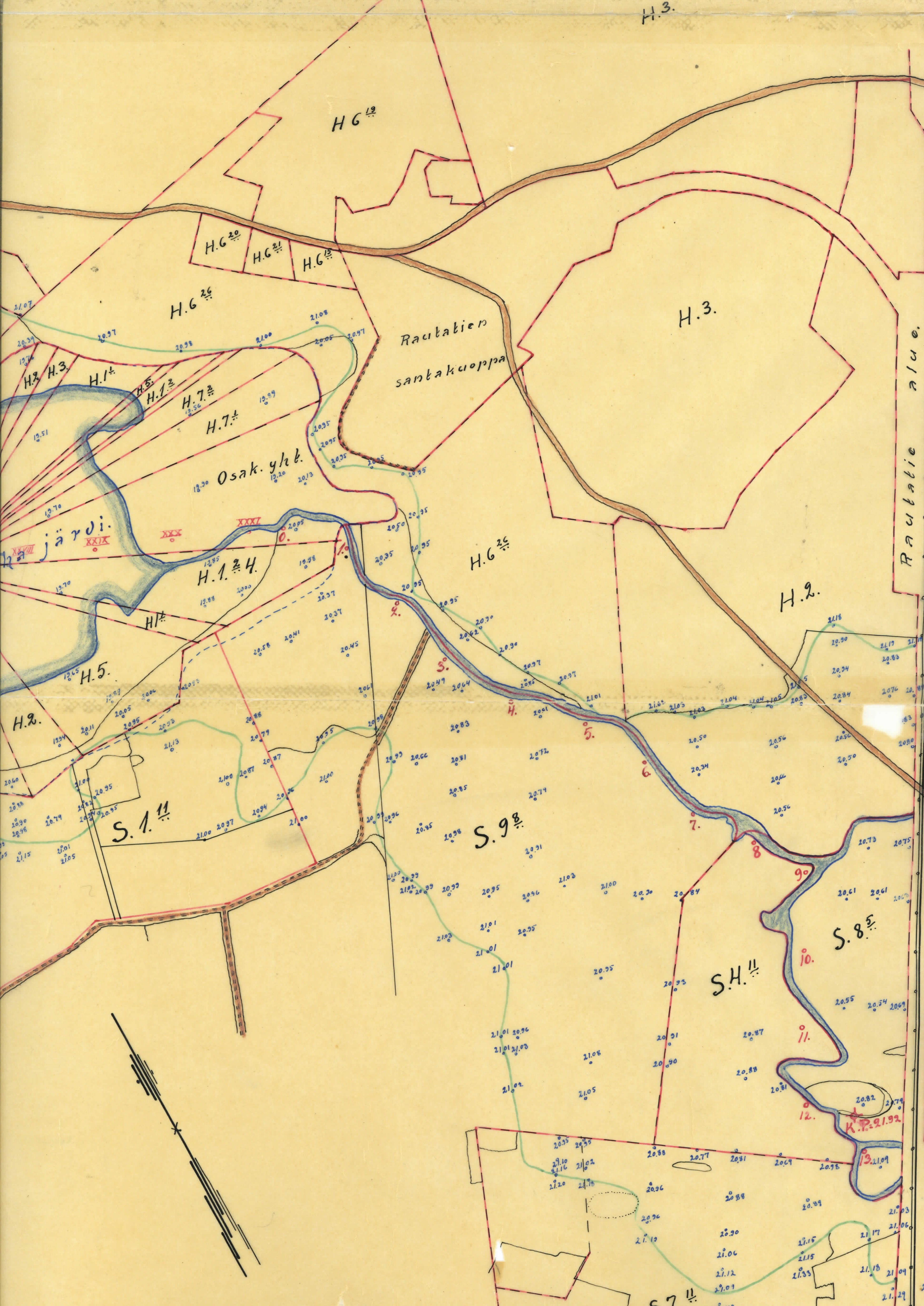
H.3.
H6 19
H.6 20
H.6 21
H.6 15
H.6 26
Rautatien
santakuoppa
H.3.
Rautatie alue
H.2.
H.2 H.3.
H.1 1
H.5.
H.1 2
H.7 3
H.7 1
Osak. yht.
järvi.
XXVIII
XXIX
XXX
XXXI
H.1. 2 & 4.
H1 1
H.5.
H.2.
H.6 26
S.1. 11
S.9 8
S.8 5
S.H. 11
S.7 11
K.P.=21.92
0.
1.
2.
3.
4.
5.
6.
7.
8.
9.
10.
11.
12.
13.
21.07
20.39
19.76
20.97
20.98
21.00
21.08
20.05
20.97
19.51
19.56
19.99
20.95
20.95
20.35
20.05
20.95
19.90
19.20
20.13
19.70
20.05
20.50
20.95
19.85
19.98
20.35
20.95
19.70
20.00
19.88
20.37
20.37
20.95
20.90
20.62
20.90
20.41
20.58
20.45
20.97
20.85
20.97
21.01
19.65
19.83
20.06
20.03
20.05
20.95
20.49
20.64
20.61
20.11
20.98
20.88
20.61
21.03
21.03
21.04
21.04
21.05
20.85
21.18
20.90
21.17
20.83
20.84
20.84
20.76
19.94
21.13
20.77
20.83
20.55
20.98
20.50
20.56
20.56
20.50
20.40
21.00
20.95
20.60
20.87
20.93
20.66
20.81
20.72
20.34
20.66
20.95
21.00
20.87
21.00
20.85
20.79
20.56
20.98
20.79
20.92
20.95
20.94
20.96
20.96
20.85
20.96
20.73
20.75
20.90
20.98
21.00
20.97
21.00
21.15
21.01
21.05
20.91
21.00
20.99
21.02
20.99
20.99
20.95
20.96
21.03
21.00
20.90
20.84
20.61
20.61
21.01
20.95
21.03
21.01
21.01
20.95
20.93
20.55
20.54
20.69
21.01
20.96
21.01
21.03
20.91
20.87
21.08
20.90
20.88
21.02
21.05
20.81
20.82
20.79
20.95
20.95
20.88
20.77
20.81
20.69
20.98
21.09
21.10
21.16
21.02
21.20
21.18
20.96
20.88
20.89
20.96
21.19
20.90
21.15
21.17
21.06
21.03
21.06
21.15
21.12
21.33
21.18
21.04
21.09
21.29

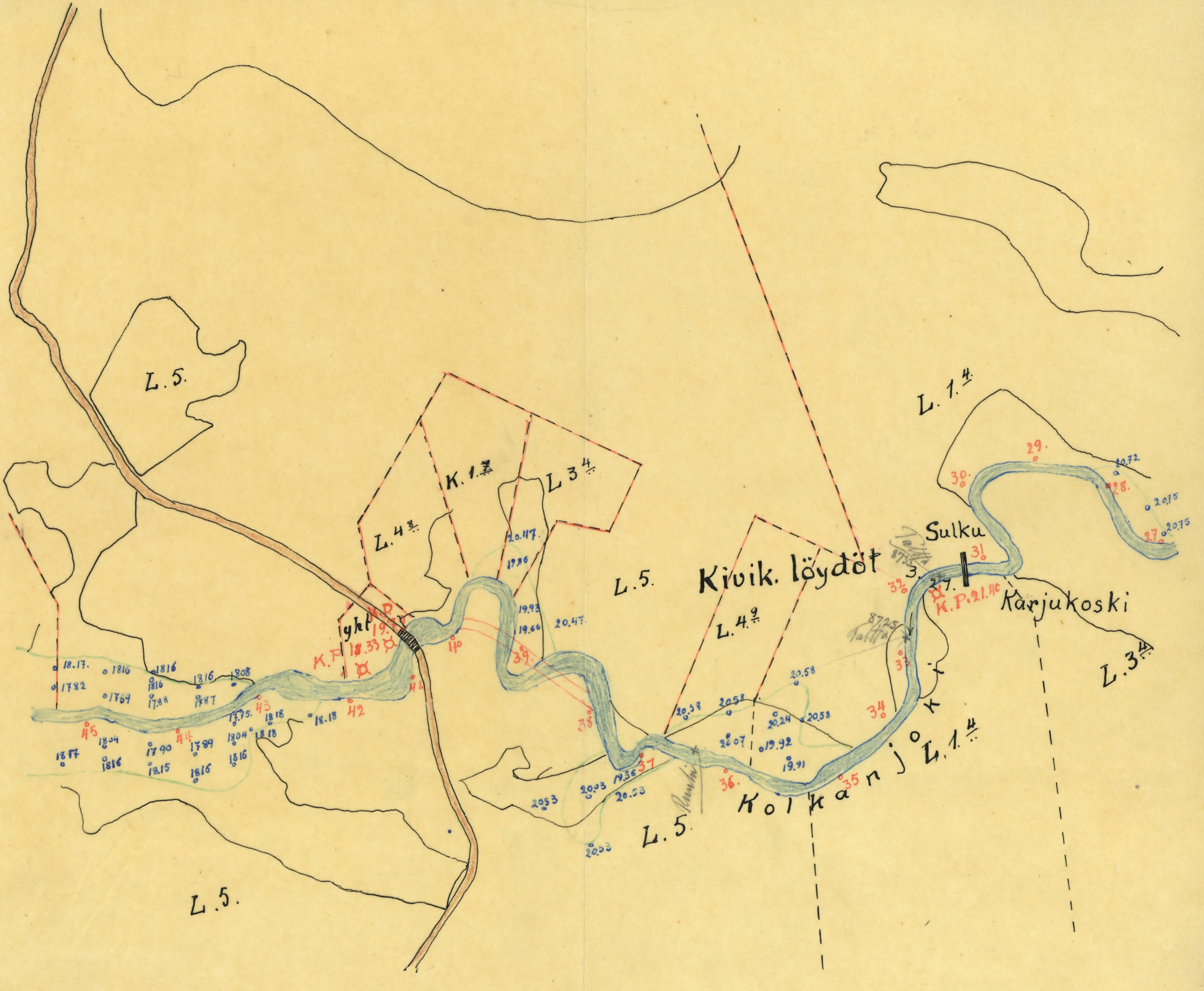
L. 5.
K. 1. 7/:
L 3 4/:
L. 4 8/:
L. 1. 4/:
Sulku
Kivik. löydöt
L. 5.
L. 4 9/:
Karjukoski
L. 3 4/:
K.P. 21.40
3.
27.
8733 Talttа
8725 Taltta
yht
K.P. 19.
K.P.
18.33
Kolkanjoki
L. 1. 4/:
L. 5
Runko
L. 5.
L. 5.
27
28.
29.
30.
31
32
33
34
35
36.
37
38
39.
40
41.
42
43
44
45
20.72
20.75
20.75
20.58
20.58
20.58
20.58
20.24
20.07
19.92
19.91
20.47.
19.86
19.93
19.66
20.47.
20.53
20.03
19.36
20.53
20.53
18.17.
1782
1816
1764
1816
1816
1788
1816
1787
1808
17.75.
1818
18.18
1818
1804
1816
1789
1790
18.15
1804
1816
1857
1816

Kuva 1,1

Palomäen kivikautinen asuinpaikka Urjalassa.

kesäkuussa v. 1913 tutki Sakari Pälsi.

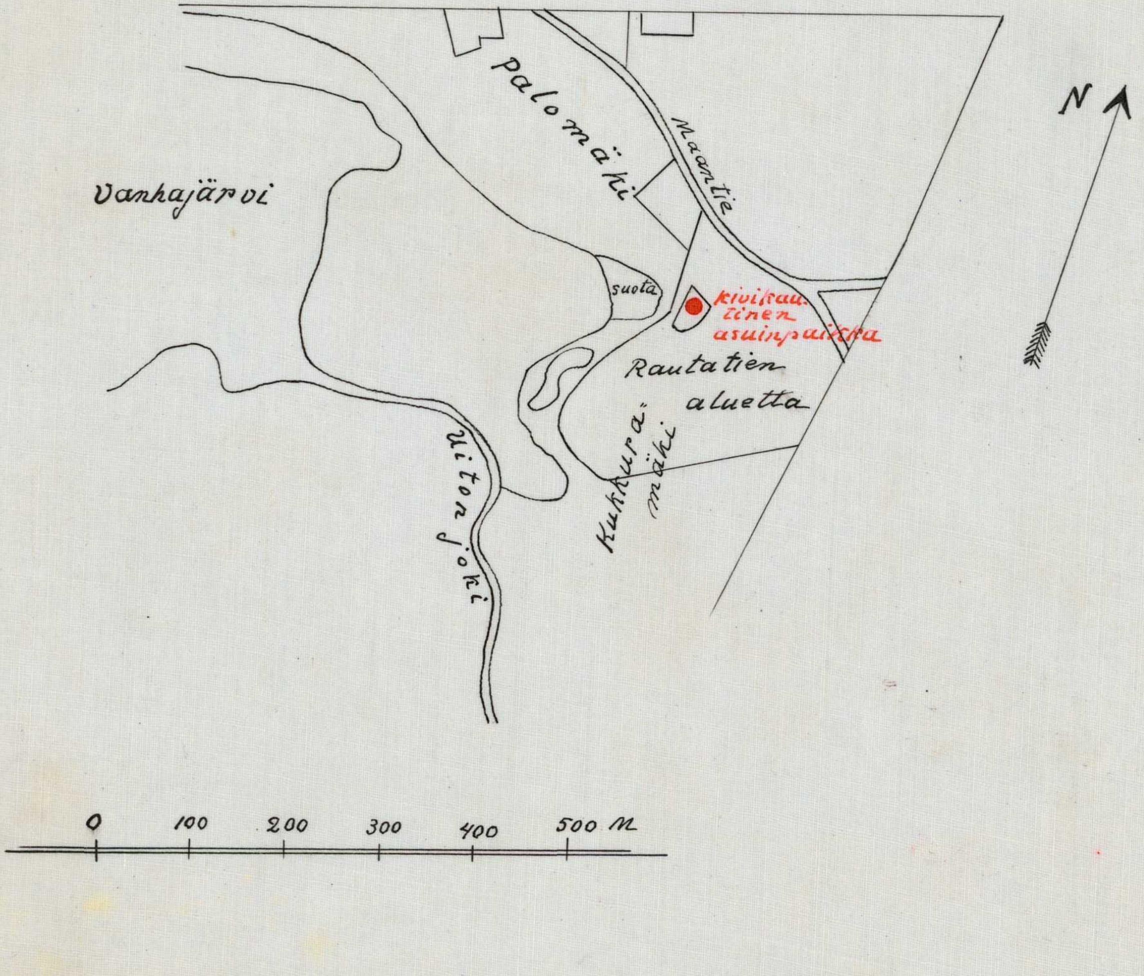

Laco-70

Kuva

Kaivaus
E. Valosen
perunamaalla
Urjalassa v. 1913.

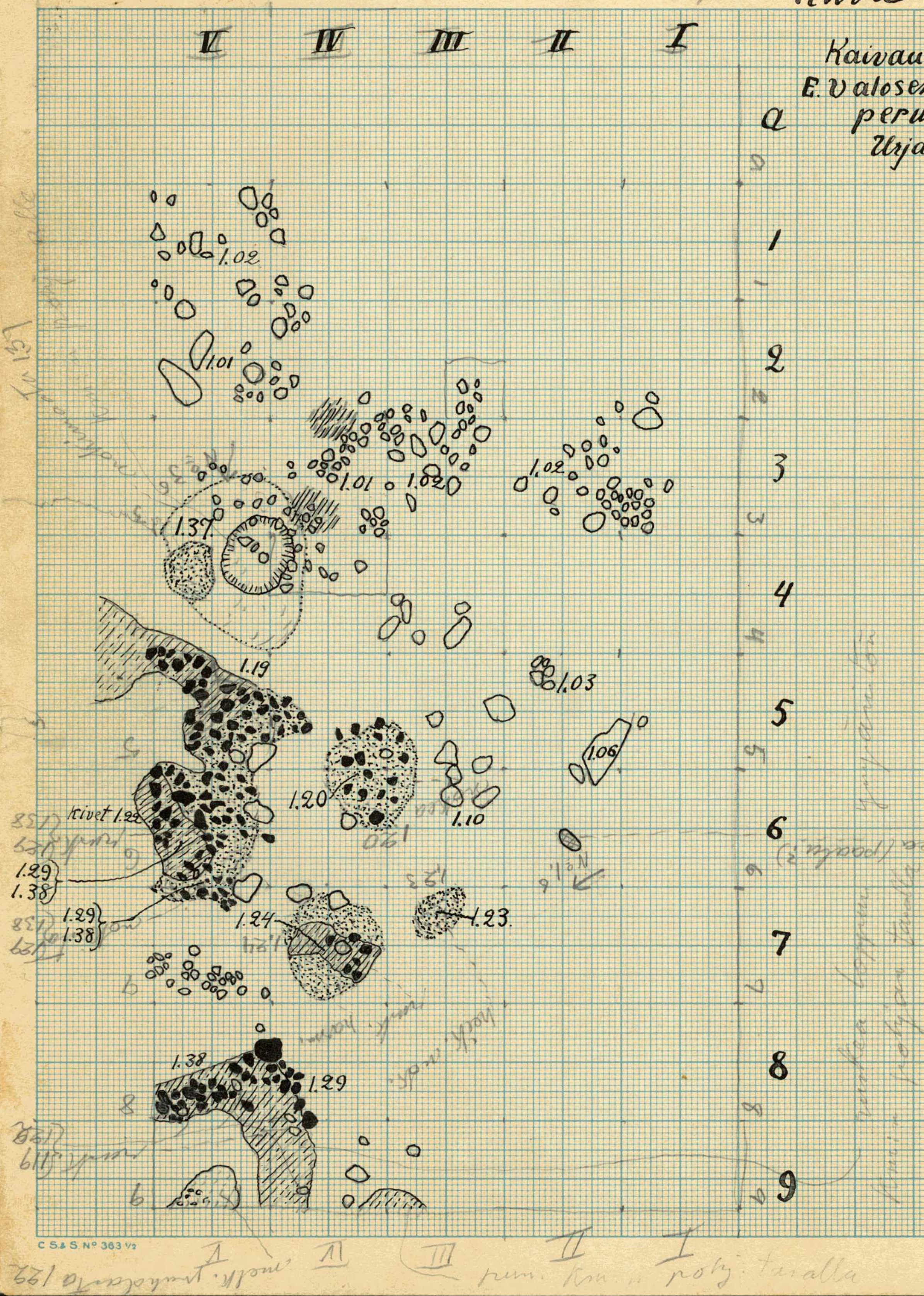

C S & S. Nº 363 ½

2

88

87

65

0 3

80

24

Kuva

Kaivaus E. Valosen perunamaalla Urjalassa v. 1913.

112

V : 1 0,83
II : a 0,47
VII : 2 0,92
IX : 3 0,93.
XI : 4 1,01
XIV : 5 1,12

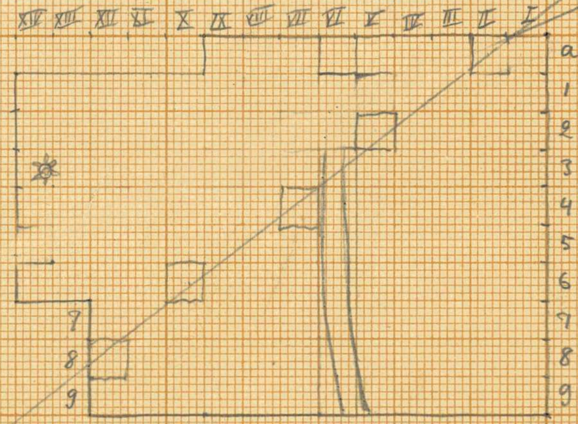

II : a 0.47 = +5
V : 2 0.85. = −33
VII : 4 1.04. = −52
X : 6 1.26 = −74
XII : 8 1.22 −70

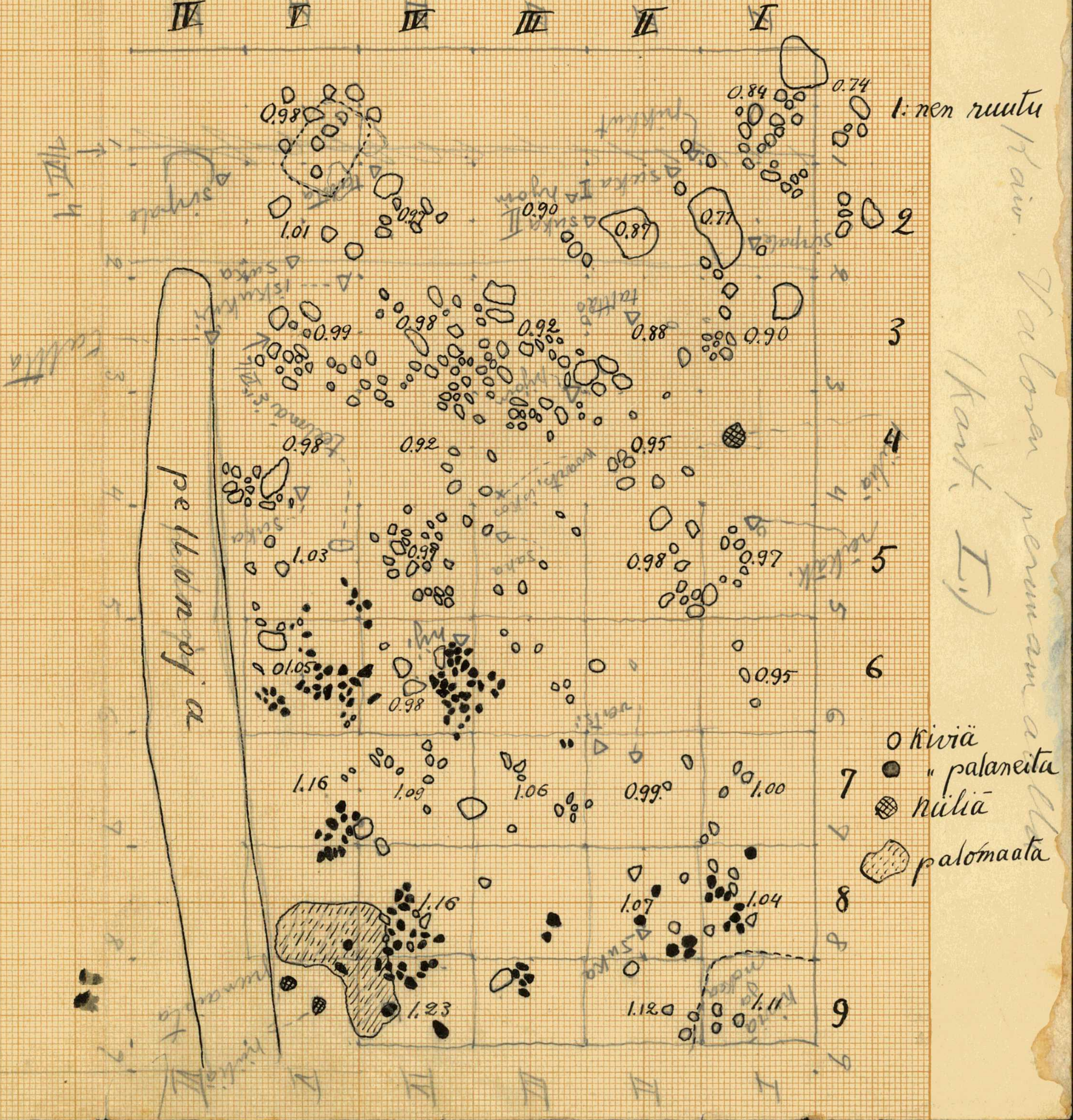

Kaiv. E. Valosen perunamaalla (Kart. I.)

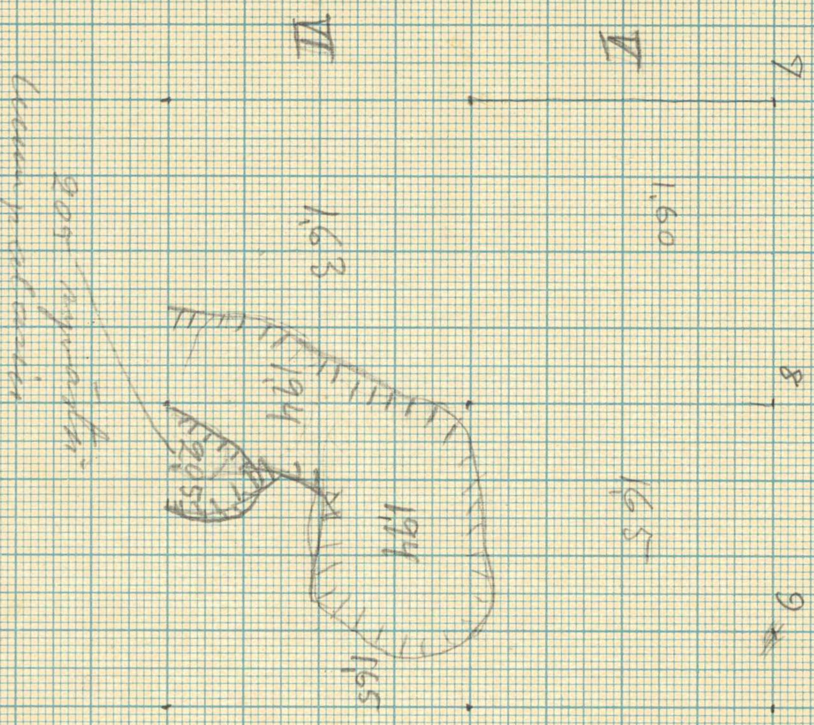

Profiili VI ja VII linj. väliltä 10/VI

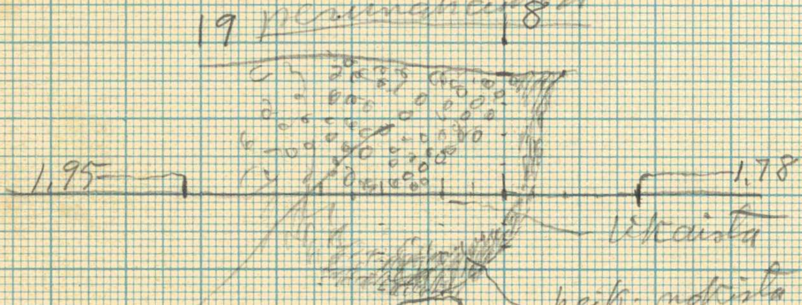

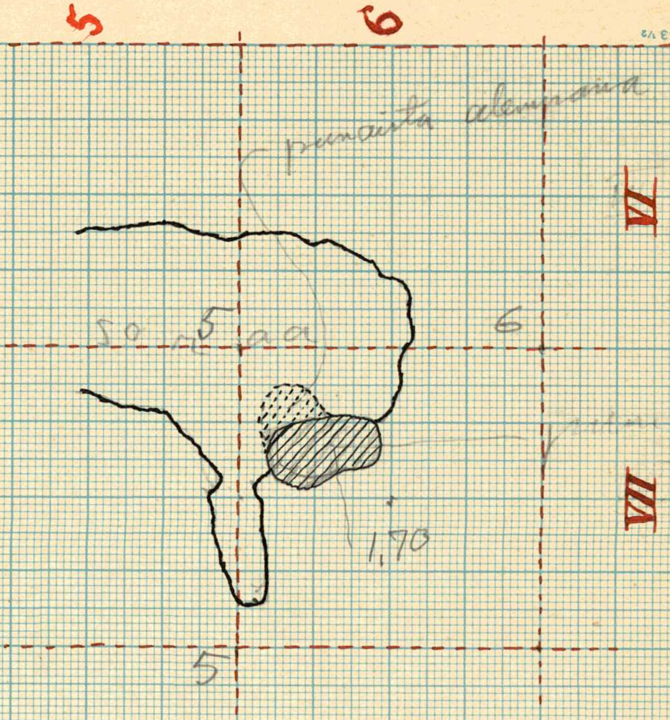
5
6
VI
6
VII
1,70
5
punaista alempana

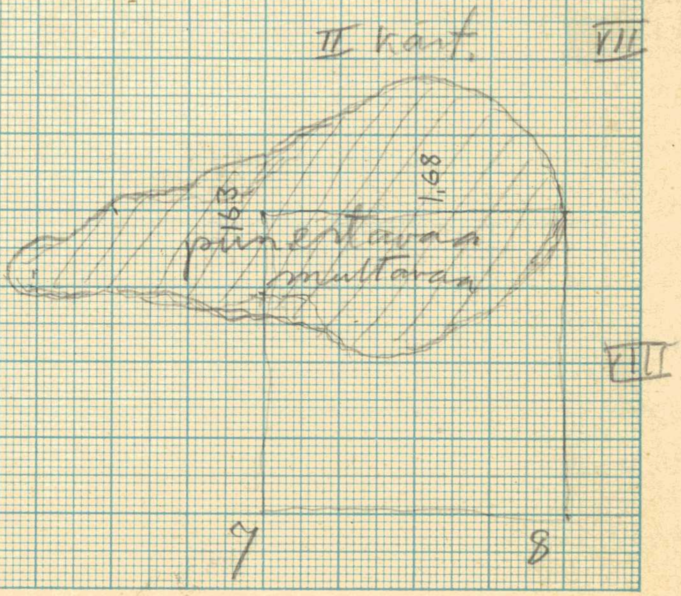
II kart.
VII
1,63
1,68
punertavaa multaa
VIII
7
8

C S & S Nº 363 ½